

на. Вместе с тем ст. 162 Конституции, поясняющей то обстоятельство, что «после вступления в законную силу законы и постановления, противоречащие положениям этой Конституции, являются недействительными».

Таким образом, анализ законодательства Афганистана, а также правовой практики, дает возможность прийти к выводу о том, что Афганистан, соблюдая, Устав ООН, международные договора, международные конвенции, подписанные Афганистаном, и Всеобщую декларацию прав человека, признает данные международно-правовые документы обязательным для применения, а для их вступления в законную силу, как и существующая практика в других странах, требует ратификацию международных договоров, международных соглашений и международных конвенций, подписанных Афганистаном, Национальной ассамблей.

АНДРЕЙЧЕНКО СВІТЛАНА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри міжнародного права та міжнародних відносин,
доктор юридичних наук, доцент

ПРИНЦИП НЕПРИПУСТИМОСТІ ПОСИЛАННЯ НА ПОСАДОВЕ СТАНОВИЩЕ ОСОБИ В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

У Декларації Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1981 року «Про запобігання ядерної катастрофи» проголошується, що «... державним діячам ... які скоюють злочини проти людства ... ніколи не буде ні виправдання, ні прощення». Посадове становище особи в якості глави держави або відповідального чиновника тягне підвищену кримінальну відповідальність у разі вчинення дії, забороненої міжнародним кримінальним правом.

Видається очевидним фактом, що багато злочинів з міжнародного кримінального права (зокрема, злочини проти миру і безпеки людства) є результатом державної політики правлячих кіл – для цього досить згадати історичні події ХХ ст. (Нацистський режим в Німеччині, правління Пол Пота в Камбоджі, події на території колишньої Югославії та ін.). По всій видимості, призначення принципу неприпустимості посилення на посадове становище особи полягає в реалізації невідворотності покарання тих осіб, яких можна назвати «головними» винуватцями цих злочинів [1].

При притягненні до міжнародної кримінальної відповідальності посадових осіб, виникає питання про імунітети і привілеї, якими такі особи наділені відповідно до міжнародного та національного права. У випадку застосування до таких осіб імунітету від судового переслідування притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності втратило б сенс. Імунітети посадових осіб не можуть розглядатися в якості правового засобу, що забезпечує безкарність посадових осіб, які вчиняють злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС, тим більше що мова йде про особливо тяжкі діяння, що викликають заклопотаність всього міжнародного співтовариства. Необхідність припинення цих діянь по суті впливає з міжнародного звичаєвого права [2].

Питання про можливість притягнення до кримінальної відповідальності вищих посадових осіб держави було піднято ще в ході Першої світової війни (ст.ст. 228-230 Версальського мирного договору 1919 г.). Вперше принцип кримінальної відповідальності посадових осіб держави за вчинення міжнародних злочинів був юридично сформульовано в статутах Нюрнберзького (1945 р.) і Токійського (1946 р.) Трибуналів. Так, в ст. 7 Статуту Нюрнберзького трибуналу зазначалося: «Посадове положення підсудних, їх положення в якості глав держав і відповідальних чиновників різних урядових відомств не повинно розглядатися як підстава для звільнення від відповідальності або пом'якшення покарання».

Згодом даний принцип знайшов відображення в резолюції 95 (1) Генеральної Асамблеї ООН 1946 р., був закріплений в установчих актах міжнародних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії (1993) і Руанді (1994), а також в Римському Статуті МКС 1998 року. Частина 1 ст. 27 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду встановлює, що положення Статуту застосовуються в рівній мірі до всіх осіб «без якої б то не було різниці на основі посадового становища». Посадове становище як глави держави або уряду, члена уряду або парламенту, обраного представника чи посадової особи уряду ні в якому разі не звільняє особу від кримінальної відповідальності згідно з цим Статутом і не підставою для пом'якшення вироку. На відповідальність офіційних і посадових осіб не впливає наявність у них будь-яких імунітетів від кримінальної відповідальності, передбачених як в міжнародному, так і в національному законодавстві (ч. 2 ст. 27 Римського Статуту).

Тема «Імунітет посадових осіб держави від іноземної кримінальної юрисдикції» була включена в програму роботи Комісії міжнародного права в 2007 році. Комісія міжнародного права продовжує роботу над Проектом статей про імунітети посадових осіб держави від іноземної кримінальної юрисдикції. У 2018 році планується завершення розгляду проектів статей в першому читанні, а у 2020 — завершення розгляду проектів статей у другому читанні.

Окремо слід торкнутися питання визначення поняття «посадова особа держави» і кола осіб, що користуються імунітетом.

Більшість держав встановили структуру, що включає такі органи, чий статус має особливе значення стосовно імунітетів: а) глава держави; б) уряд; в) дипломатична служба; г) консульська служба; і д) збройні сили держави.

Разом з тим існують термінологічні труднощі, пов'язані з терміном «посадова особа» в різних мовах: наприклад, іспанською мовою «посадова особа» — це «funcionario»; «official» — англійською і «représentant» — французькою. З огляду на дані обставини, а також лінгвістичний аспект вибору як найбільш доречний термін для позначення осіб, що володіють імунітетом, КМП в процесі роботи над темою про імунітети використовувала термін «орган» [3].

Термін «орган» розглядався Комісією в процесі роботи над проектом статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 року в контексті проблеми атрибуції. Поведінка будь-якого органу держави розглядається як діяння цієї держави за міжнародним правом незалежно від того, чи здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові або будь-які інші функції, незалежно від положення, яке він займає в системі держави, і незалежно від того, чи є він органом центральної влади або територіальним підрозділом держави (п. 1 с. 4 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р.). КМП запропонувала під поняттям «орган» вважати особу або будь-яке утворення, яке має такий статус за внутрішньодержавним правом.

Водночас слід зосередити увагу і на ролі міжнародного права, яке, зокрема, визначає органи, що офіційно представляють державу в міжнародних відносинах. З цього питання уряди висловили різні думки. Ряд урядів запропонували взагалі виключити посилання на внутрішнє право з тим, щоб не створювати враження, ніби це є вирішальним критерієм. Посилалися, зокрема, на ту обставину, що внутрішнє право може не містити вичерпного визначення державних органів [4]. У той самий час, більшість урядів визнали за необхідне зберегти посилання на внутрішнє право [5, с. 109]. У пункті 2 статті 4 Статей 2001 р. йдеться про положення внутрішньодержавного права при визначенні статусу того чи іншого органу як органу держави.

У Рішенні щодо справи про застосування Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього від 26 лютого 2007 р. МС ООН називає державні органи, віднесені до таких внутрішніми законами держави, як державні органи *de jure*. Суд врешті визначив, що: «[...] акти геноциду в Сребрениці не можуть бути віднесені до відповідача як скоєні його органами або посадовими особами чи особами, повністю залежними від нього, і, таким чином, на основі цього не тягнуть за собою міжнародну відповідальність відповідача» [6, параг. 386, 388, 395].

У ст. 2 п «е» Проекту статей про імунітети посадових осіб держави від іноземної кримінальної юрисдикції «посадова особа держави» означає будь-яку особу, яка представляє державу або здійснює державні функції». У національній та міжнародній судовій практиці, що стосу-

ється імунітету від юрисдикції, вказується на такі «посадові особи держави»: колишній глава держави, міністр оборони і колишній міністр оборони, віце-президент і міністр лісового господарства, міністр внутрішніх справ, генеральний прокурор, глава національної служби безпеки, колишній глава однієї з служб розвідки, начальник морського відомства, генеральний прокурор держави і різні посадові особи федеральної держави нижчого рангу (прокурор, його помічники з юридичних питань, слідчий, пов'язаний з прокуратурою, і юрист одного з державних відомств), військовослужбовці в різних званнях і ряд співробітників сил і органів державної безпеки, включаючи керівника Скотланд-Ярду, співробітників прикордонної служби, заступника директора в'язниці і керівника державної архівної служби.

Існування двох основних теорій походження міжнародно-правових імунітетів – представницької і функціональної, зумовило виникнення і ствердження в доктрині і на практиці двох категорій імунітетів посадових осіб держави, що тягнуть за собою різні правові режими – персональний (*ratione personae*) і функціональний (*ratione materiae*). Таке розмежування набуло широкого визнання як в міжнародно-правовій доктрині, так і в судовій практиці. Головною відмінністю персонального імунітету від функціонального є юридична прив'язка особистості бенефіціара, що тягне за собою персональні, предметні і тимчасові розмежування. У першому випадку мова йде про асоціацію з державою в особистій якості, у другому – пов'язана з виконанням офіційних функцій [7, с. 226, 231].

Таким чином, особи, щодо яких МКС здійснює юрисдикцію, не мають права посилаючись на особисті або функціональні імунітети, якими вони можуть володіти відповідно до національного чи міжнародного права в якості підстав для звільнення від кримінальної відповідальності або пом'якшення вироку. Стаття 28 Римського статуту МКС встановлює кримінальну відповідальність військових командирів або цивільних начальників за вчинення їх підлеглими злочинів за міжнародним правом, якщо певна посадова особа знала або повинна була знати про те, що їхні підлеглі здійснюють або мають намір вчинити такі злочини, і не прийняли всіх необхідних і розумних заходів в рамках їх повноважень для припинення їх вчинення або для передачі даного питання в компетентні органи для розслідування і кримінального переслідування.

Список використаної літератури:

1. Современное международное уголовное право: понятие, задачи и принципы / Под науч. ред. докт. юрид. наук А. В. Наумова. – СПб. : Издательство “Юридический центр Пресс”, 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1679_page_1.html.
2. Консультативное заключение Международного суда от 28 мая 1951 г. «Оговорки к Конвенции о предупреждении геноцида и наказании за него».

3. Third report on the immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction. By concepciyn Escobar Hernández, Special RapporteurA/CN.4/673.
4. Report of the International Law Commission on the work of its fiftieth session, 20 April – 12 June and 27 July – 14 August 1998. Official Records of the General Assembly. Fifty-third session. Supplement № 10. UN Doc. A/53/10 // Extract from the Yearbook of the International Law Commission. – 1998. – Vol. II (2).
5. Лукашук И. И. Право международной ответственности / И. И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2004.
6. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro). Judgment of 26 February 2007 // ICJ Reports, 2007.
7. Каюмова А. Р. Уголовная юрисдикция в международном праве : вопросы теории и практики: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Каюмова Альфия Револевна. – Казань, 2016.

КОРОТКИЙ ТИМУР РОБЕРТОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри міжнародного права та міжнародних відносин,
кандидат юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНА СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВОПОРЯДКУ СВІТОВОГО ОКЕАНУ: СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ ПІДХІД

На міжнародному рівні у другій половині ХХ ст. склався окремий режим міжнародно-правової охорони морського середовища. Він встановлений системою норм, що визначають права й обов'язки держав при здійсненні заходів щодо всіх джерел забруднення у всіх морських просторах. Основні положення цього режиму знайшли втілення у Конвенції ООН з морського права 1982 р., у якій поряд з основними принципами сформульовані спеціальні норми, що стосуються запобігання, скорочення і збереження під контролем забруднення морського середовища.

Міжнародно-правова охорона морського середовища включає систему міжнародних конвенцій та міжнародних звичаїв, прийнятих на універсальному, регіональному та двосторонньому рівнях, актів міжнародного м'якого права, спрямованих на захист та збереження морського середовища з різних джерел (що знаходяться на суші; у зв'язку з діяльністю на морському дні; викликане діяльністю в Районі; викликане похованням; забруднення з суден; забрудненням з атмосфери або через неї) та різними політантами (нафтою, небезпечними та шкідливими речовинами, шкідливих водних та патогенних організмів та ін.). Щодо джерел забруднення морського середовища, які знаходяться у